

DOPLŇUJÚCI TEOR. ÚVOD KU PRÍRODNÝM TERESTRICKÝM KOMPLEXOM A ZONÁLNOSTIAM

Podľa: Tremboš, Mičian, Minár, Hradecký
(2009) - Geoeológia

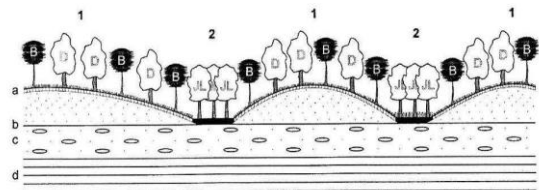
Mierka

- **Plocha jednotiek chórickej dimenzie sa pohybuje v rozpätí od niekoľkých hektárov až po niekoľko 1000 km²**
- Mapujeme ich do máp veľkých až stredných mierok - 1:25 000, 1:50 000 a ešte menších mierok - podľa plochy geochóry.

- Komplexy chórickej a ešte častejšie topickej dimenzie sa v krajine **často "opakujú"**,
- t.j. v dostatočne veľkom území môžeme často veľmi ľahko nájsť komplexy prakticky rovnakého charakteru - t.j. **komplexy rovnakého typu**.

- Pri skúmaní geochór je zaujímavé zhotoviť tzv. **inventár, t.j. zoznam geotopov a geochór nižšieho rádu, resp. typov geotopov a geochór**.
- Tento zoznam môžeme usporiadať podľa zvolených kritérií - napr. od "najsuchších" geotopov, geochór po "najmokrejšie". Alebo od najúrodnejších po neúrodné atď.

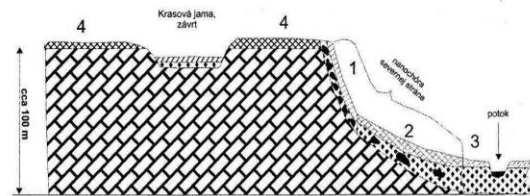
- **Vysoký stupeň kontrastnosti je napr. medzi typom geotopu močiarových depresii** so slatinnou jelšinou a susedným typom geotopu mierne vyzvýšených areálov viatych pieskov so suchými borovo-dubovými lesmi.
- **Malý stupeň kontrastnosti je napr. medzi typom geotopu plošín s luvizemou** pseudoglejovou zo sprášovej hliny s dubohrabovým lesom a susedným typom geotopu na dnách plytkých úvalín s pseudoglejom luvizemným zo sprášovej hliny a s dubohrabovým lesom.

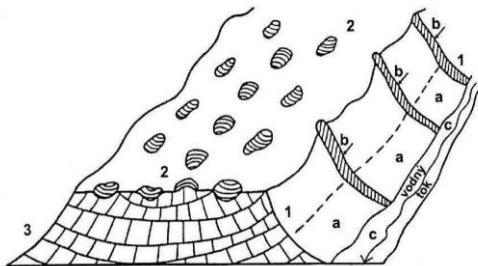
Geochory

- Chórická jednotka - geochóra - predstavuje pomerne malý PTK, ktorý je zložený zo zákonite usporiadanej skupiny, resp. skupín jednotiek topickej dimenzie - geotopov.
- **geochóry už nie sú kvázi homogénne, sú priestorovo diferencované geograficky i ekologicky. Môžeme ich označiť len za relatívne homogénne**

Nanochóra

Mezochóra krasovej planiny

Jednotky regiónickej dimenzie

- **jednotky** regiónickej dimenzie sa charakterizujú skôr **individuálnymi znakmi**.
- To ale neznamená, že jednotky regiónickej dimenzie sa nedajú typizovať.
- z množstva znakov komplexu "vyfiltrujeme" tie, ktoré predstavujú isté faktory relatívnej rovnorodosti.

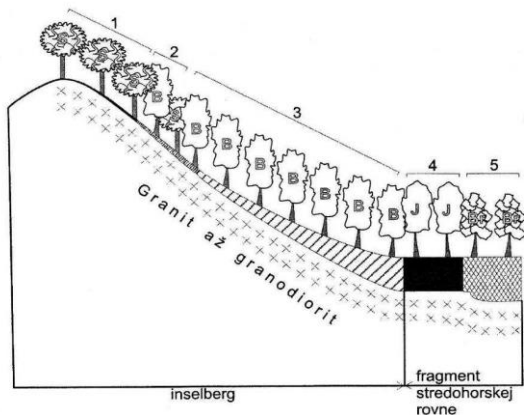
Kontinentálna dimenzia

- **Jednotky tejto dimenzie je možné mapovať do máp malých mierok.**
- Planetárna dimenzia obsahuje rozsiahle FG komplexy až po najväčší možný, t.j. celú FG sféru. Tieto jednotky sa znázorňujú na mapách veľmi malých mierok a na glóbusoch.
- Hlavné metódy ich poznávania spočívajú v zostavovaní a štúdiu modelov a bilanci

Paradynamický komplex

- **paradynamický komplex ako systém priestorovo susediacich kontrastných jednotiek spätých horizontálnymi väzbami realizovanými tokom látok a energie.**
- Osobitným druhom paradynamických systémov sú **paragenetické komplexy**. Sú to systémy navzájom susediacich aktívne vzájomne pôsobiacich komplexov, ktoré sa vyznačujú **spoločným vznikom - genézou**.

- Typický príklad "živého", recentného, t.j. v súčasnosti fungujúceho paragenetického komplexu je "výmol'ovo-kužel'ový" komplex, ktorého členy sú: úvalina v rámci plošiny, výmol' v rámci svahu a náplavový kužel' pod svahom, najčastejšie na nive potoka.

- **Planetárnu pásmovitost' - ako horizontálnu zonálnost' 1. rádu môžeme definovať** ako zákonitě rozčlenenie FG sféry na **FG pásma** prebiehajúce Z - V smerom.
- Horizontálnu a vertikálnu zonálnost' vegetácie odhalil Humboldt. Najväčší význam pre rozvoj náuky o **horizontálnej zonálnosti zemskej prírody** mali však práce Dokučajeva.
- **Horizontálna zonálnost' (vlastná)** je zákonitě rozčlenenie dostatočne veľkého mimohorského teritória na **FG zóny** prebiehajúce v rôznom smere.

Katéna

- Preto pôvodná definícia **katény** sa vzťahuje predovšetkým na **zákonitě usporiadaný rad rôznych priestorových pôdných jednotiek od vrcholu vyvýšeniny cez jej stráň až po prilahlú eróznú bazu, t.j. po úpätie strány, resp. po dno doliny.**
- **(Geo)-ekologická katéna** je zákonitě usporiadaný sled prírodných priestorových jednotiek, prepojených horizontálnymi vzťahmi, ktorý prebieha od vrcholu vyvýšeniny cez stráň až k jej úpätiu.

Geografické zákonitosti

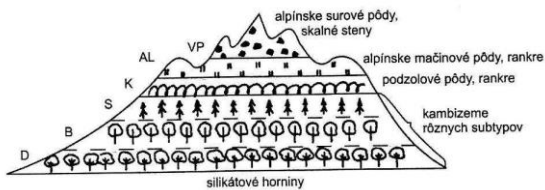
- - na rozdiel od zákonov pôsobiacich v exaktných vedách - majú pravdepodobnostný charakter, to značí, že ich pôsobenie sa javí skôr ako tendencia k vzniku určitého javu.
- 2 základné skupiny zákonitostí a 1 prechodnú
- Prvá skupina zahŕňa rôzne formy zonálností, ktoré sú založené dominantne na priestorovej diferenciacii klímy.
- Druhá skupina obsahuje zákonitosti podmienené priestorovou diferenciaciou geologicko-geomorfologických pomerov - teda azonálne.
- Tretia skupina zákonitostí je podmienená istou kombináciou predchádzajúcich.

Vertikálna zonálnost'

- je zákonitě rozčlenenie pohoria na vertikálne FG zóny
- prejavuje sa ako zákonitě usporiadanie zón od úpätia pohoria až k jeho vrcholom
- základnou príčinou tejto zákonitosti je **zmena klimatických podmienok s narastaním nadmorskej výšky**
- konkrétne tu ide najmä o **zmenu radiačnej bilancie s výškou**
- **intenzita slnečnej radiácie** s výškou síce pribúda, ale vyžarovanie dlhovlnnej radiácie rastie ešte rýchlejšie, čo vcelku vedie k poklesu teplôt smerom nahor súčasne vplyvom horských bariér, ktoré nútia vystupovať vzduchové hmoty, pribúda množstvo zrážok

Vertikálna zonálnosť

- zovšeobecnený sled vertikálnych pedogeografických, resp. geokologických zón na silikátových (nekarbonátových) horninách a horských svahoch

Predhorská zonálnosť /PZ/

- Základnou príčinou vzniku PZ je rast humidnosti podnebia smerom k pohorľu, ktorý je podmienený klimatickým vplyvom horského územia (bariéry efekt).
- Rast absolútnej výšky územia smerom k horskému úpätiu, ktorý obyčajne existuje, nie je podstatnou príčinou klimatických, vegetačných, pôdných a iných zmien.
- Je to zákonité rozčlenenie okrajových, predhorských častí mimohorských území na FG zóny, vzniknuté klimatickým vplyvom príslahých pohorí (horských sústav).

Schematické znázornenie predhorskej zonálnosti v strednej Európe

